

USMÍVÁM SE, ALE UVNITŘ MÁM CHAOS

4.3.2020 Esprit str. 50 Rozhovor

Karolína Minaříková Krupková Masarykova univerzita, vysoké školy

Eva Jiřikovská (43) patří mezi přední české kostýmní výtvarníky a scénografy. Z jejích skic vznikly kostýmy, za něž byla několikrát nominována na Cenu Alfréda Radoka i Cenu divadelní kritiky. Nyní lze její práci vidět třeba v pražském Divadle Komedie v muzikálu Lazarus. "Mám práci snů," říká Eva Jiřikovská, která prý nejraději pracuje na celé výpravě – "od prvního hřebíku po poslední gaťky".

Kostýmní výtvarnici a scénografku Evu Jiřikovskou potkávám na cestě mezi divadly v Brně a Liberci. S příručním kufrem se ještě musí zastavit ve velkoobchodu s látkami, kde chce vybrat materiál na kostýmy pro další inscenaci. Setkáváme se před Divadlem Komedie, kde se hraje muzikál Lazarus. Pro něj vytvořila kostýmy právě Eva Jiřikovská a vyprodáno je na několik měsíců dopředu.

Muzikál vytvořil krátce před svou smrtí muzikant David Bowie spolu s dramatikem Endou Walshem a inspiroval se při tom vědecko-fantastickým románem Muž, který spadl na Zemi. Právě v jeho filmové adaptaci z roku 1976 si hlavní roli mimozemšťana zahrál sám Bowie.

Lazarus vypráví o Thomasi Jeromu Newtonovi, který se chce vrátit na svou planetu. Je ale uvězněn na Zemi – i se svou závislostí na alkoholu, depresemi a psychickými přeludy. Najít cestu zpátky mu pomáhá postava Dívky, která je možná skutečná, možná jen jedním z výmyslů Newtonovy hlavy.

Muzikál, v němž zazní Bowieho největší hity jako Life on Mars, Valentine's Day či Heroes, měl premiéru v New Yorku již v roce 2015. Objevil se na mnoha evropských scénách a od konce loňského roku jej hraje i pražské Divadlo Komedie. Za ztvárnění Bowieho díla sklízí jednu pochvalnou recenzi za druhou. Kostýmy od výtvarnice Evy Jiřikovské přitom skvěle dotvářejí celkovou atmosféru díla. Jsou plné barev a extravagance, které by ale divák hledal v americké předloze jen marně.

* Jak se vám na muzikálu Lazarus pracovalo?

Krásně. Potkala jsem díky tomu režiséra Mariána Amslera, s nímž jsem pracovala poprvé. A bylo to velice příjemné setkání. Jednak slovenština, to je tak milý jazyk, hezky se poslouchá. A taky nám Marián nechal velmi volnou ruku. Záměrně říkám nám, protože myslím i scénografa Juraje Kuchárka. Mohli jsme si svět inscenace vytvořit tak, jak jsme potřebovali.

* Má práce na licencovaném díle nějaká omezení nebo pravidla?

Vůbec jsem se neseznamovala se zahraničními předlohami. Raději. Navíc ani nevím, jestli to mohu říct, ale asi musím: rozpočet na tuto inscenaci byl omezený a nemohli jsme si dovolit velké rozmáchlé kostýmy. Komedie je komorní divadlo a k Lazarusovi se přistupovalo s vědomím, že tento rozpočet existuje a musíme ho dodržet.

* To mě překvapuje. Lazarus hraný v Berlíně, Londýně i New Yorku měl kostýmy poměrně skromné. Váš Lazarus je naopak odvážný.

Ano? (směje se) Rozhodně jsme to chtěli dělat divadelněji. Marián Amsler totiž není muzikálový režisér, takže si do představení asi chtěl vložit svůj svět, neudělat ho prvoplánově. A to se mu, doufám, podařilo. Přistupoval k inscenaci jinak – a s tím souvisely i kostýmy.

* Měla jste daná pravidla, jak by měly jednotlivé postavy vypadat?

Jakási vizualita nebo barevnost existuje. Dodržet jsem musela třeba modrou paruku Elly, která je osobní asistentkou hlavní postavy, Thomase Jeroma Newtona. To si pan režisér přál. Viděl různé záznamy, ve kterých tato paruka skutečně byla, a myslím, že se obával, že by to bez ní mohl být případně problém, do kterého by mohli zasáhnout i autoři díla.

* Vaše kostýmy hodně připomínají image zpěváka Davida Bowieho – barevné vlasy, extravagantní obleky... To byl záměr?

Hodně jsme vycházeli z filmu Muž, který spadl na Zemi. Strašně se nám líbily ty Bowieho zrzavé vlasy. Jenomže on byl takový android, taková zvláštní postava celou svou vizáží, že to nešlo překonat.

* Byly nápady, které jste nakonec smetli ze stolu?

Celá scéna má zelené stěny, takové plísně. Já je původně chtěla mít i na kostýmech. Plánovala jsem vybrat ty nejhroznější plísně na světě a připravit je jako potisk na látky. Ale hodně by se to bilo, takže jsem nakonec šla spíš po barvách, aby z toho prostředí kluci, Ondřej Ruml a Igor Orozovič (představitelé hlavní postavy T. J. Newtona), vylezli. Aby se v tom neztratili.

* Proč postava T. J. Newtona nosí bederní pás?

Představuje takové bolestivé záznamy jeho mimózních stavů. Když nad tím tak přemýšlím, skutečně jsme spoustu věcí použili z filmu Muž, který spadl na Zemi. Z něj pochází i známá fotka, na níž David Bowie sedí na lékařském křesle a má ovázané ruce. Bederní pás v Lazarusovi je tedy taková metafora bolesti, kterou Newton prožívá. Jde o běžný ortopedický pás na držení těla. Jen jsem ho přetočila zapínáním dozadu. Kvůli němu to mají herci samozřejmě ztížené, protože uvnitř jsou dráty, které mají člověka opravdu zpevnit a držet. Ale to já dělám docela často, že to hercům ztěžuji. (směje se)

* Postava Valentina, nájemného zabijáka, má skutečně nádherný kostým. Přitom v původním díle vypadá obyčejně. Ten váš naopak působí jako mimozemšťan v zeleném overalu s botami na vysokém podpatku.

Je to trochu ďábel. (směje se) Chtěli jsme, aby divák opravdu netušil, odkud Valentine přišel, co je to za chlápka, ze kterého podniku se zjevil. I u této postavy jsem zopakovala jakousi bolest v bederním pásu, který je u něj ale černý. U Pavla Smolárika, který Valentina hraje a zpívá, to je neskutečná proměna. V civilu je to totiž jemný člověk s culíčkem. Zrovna u něj jsem se tedy strašně těšila, až ho do kostýmu oblečeme, učešeme a namalujeme. Proměna byla obrovská.

* Postava Dívky, kterou hraje Erika Stárková, nosí holčičí šatečky záměrně? V originále ji totiž ztvárnila teprve čtrnáctiletá herečka Sophia Anne Caruso.

Chtěli jsme, aby to bylo skutečně děvčátko. Hodně jsme se bavili o délce sukně, jestli má být kratší, nebo delší. Dokonce jsem původně chtěla její šaty šít z bublinkové fólie. Jenomže divadelní proces je tak náročný, že kostýmy musejí vydržet dva roky nebo, doufám, i déle. Dlouze jsem o materiálu přemýšlela. Pořád jsem si říkala, že fólii svaříme, že to bude fungovat. Bublínkovou fólii totiž máme spojenou s jakousi křehkostí i neurózou. Když jsme byli malí, lupkali jsme si ji a byla to taková příjemnost. Možná to někdo dělá doteď. Někoho to uklidňuje, někdo se na tom vybije. A to mi přišlo pro postavu Dívky dobré. Ale bohužel to prostě nešlo. Dokonce pro vokalistky byly původně ušité peleríny z tvrdého průhledného igelitu. Samozřejmě pod tím bylo hrozně. Pořád se potily. Pak jsem ale našla materiál, který se leskne a působí křehce. Erika Stárková však během generálového týdne šaty úplně roztrhla o nějaký hřebík, protože její postava pořád leze po scéně. Šaty tak budou v krejčovně přešívát už potřetí.

* Pro koho jste kostým tvořila nejraději?

Asi pro Eriku Stárkovou v roli Dívky. A pak jsem si velice oblíbila Igora Orozoviče. Možná není úplně fér to takhle říkat, ale líbilo se mi, že do toho šel naplno. Ondra Ruml má muzikál v krvi, je zvyklý vyjadřovat se zpěvem, kdežto Igor nemá zpěv tak trénovaný a šel do toho s jinou energií. To se mi líbilo – že je takový lidštější.

* Co vás baví víc? Extravagance, nebo kostým, kterého si divák sotva všimne?

Samozřejmě extravagance. To je úplně jiná práce. U Lazaruse jsem trochu trpěla s postavou Zacha, manžela asistentky Elly. Chtěli jsme ho totiž připodobnit k ajťákovi, takže jsem musela dodržet pro mě obyčejnější kostým. Dali jsme mu brýle, tu hroznou paruku, mikinu a celkově je takový blázen od počítačů. Ale ostatní postavy to vybalancují. Z postav Maemi a Bena jsem zase udělala extravagantní svatební pár. Jemu jsem dala podivné řízí a jí svatební čepec.

* Záleží na detailním zpracování kostýmů? Počítá se s tím, že divák se přece jen dívá z určité vzdálenosti a jednotlivých detailů na kostýmu si nevšimne?

Kostýmy musejí být řádně propracované, ba naopak mnohem více, protože musejí vydržet jiné pohyby a jiné zacházení, než když si pořizujete oblek do práce nebo večerní šaty na ples. Někdy jsou herci nešťastní, že mají materiál na kostýmu hrubší, nepoddajný, tvrdý, že tolik nedýchá. Ale většinou takový volím z toho důvodu, aby kostým vydržel, aby se na nich nerozpadl při generálovém týdnu, protože zkoušky jsou nejnáročnější. Zkouší se pořád. Pak už je to jen nárazové. Herci přijdou a oblečou se na dvě hodinky představení.

* Vystudovala jste výtvarnou výchovu a grafiku na Pedagogické **fakultě Masarykovy univerzity**. Chtěla jste původně učit?

Na gymnáziu jsem měla předobraz ve skvělém **profesorovi** Jiřím Salajkovi, což je otec uznávaného malíře a grafika Martina Salajky. Myslela jsem si, že učení je to jediné, co musím dělat. Během praxe samozřejmě člověk zjistí, že to absolutně dělat nemůže. Měla jsem aprobaci na střední škole a obdivuji všechny pedagogy. S energií totiž musí být na sto procent a nemohou ubrat. Já tolik energie nemám, natož abych ji mohla předávat, a ještě někoho přemlouvala, ať jde něco dělat. Výtvarnou výchovu má totiž většina lidí za odpočinkový předmět.

* Jak jste se od výtvarky dostala k navrhování kostýmů?

Tancovala jsem ve folklorním souboru Hradišťan, pro který jsem začala navrhovat kostýmy. V jednu chvíli jsem se rozhodla, že to je to, co chci, a že to tedy dělat budu. Pak přišly nabídky ze Slováckého divadla, kde jsem dlouho působila i jako domácí scénografka.

* Nebylo pro vás na začátku nevýhodou, že jste neměla kostýmní výtvarnictví vystudované? S oborem jste začala přece jen relativně pozdě – v 25 letech.

Těžké to bylo, a to z toho důvodu, že jsem měla pocit, že musím všechny přesvědčovat, že na to mám. Myslela jsem si, že musím být o dvě laťky výš. Jenomže já měla strach se na JAMU a na obor scénografie přihlásit, protože jsem měla malé sebevědomí. S tím bojuji pořád. Každá inscenace tak pro mě byla školou. Často mám pochyby, jestli svou práci dělám dobře. Poslední dobou si dokonce říkám, jestli mám kostýmy a scénografii ještě vůbec dělat. Ale můj přítel mi vždy říká: „Ty si úplný blázen. Vždyť máš tak krásnou práci.“ A já si pak hned řeknu: Vždyť jo, mám práci snů... Jsem šťastná, že mohu kostýmní výtvarnictví dělat, protože dneska už by to možná bez školy nešlo.

* Nelákalo vás zkusit oděvní návrhářství?

To je právě to krásné, že vlastně ani ne. Většinou si takové oblečení oblékají holky s noblesními postavičkami a vypadá na nich skvěle. Jenomže jako kostýmní výtvarnice musím řešit, aby v šatech ode mě vypadal skvěle i člověk s nadváhou. To je ta výzva. Kostým musí slušet opravdu všem, nejen rachitické dívce. U divadla je to pro mě mnohem zajímavější. Řešení postav a jejich psychologie. V divadle má někdo 90, jiný 50 kilo – a vy jim musíte pomoci, aby se cítili dobře. To oni jdou v šatech na jeviště a hrají.

* Takže když herec řekne, „to fiží mi vadí“, musí ozdoba pryč?

To neřekne. (směje se) On už ví, že to přijde. Návrhy totiž viděl dopředu. Ale mou povinností je samozřejmě vymyslet, jak fiží vytvořit, aby co nejméně vadilo. Pokud vím, že mu při zkouškách a během generálek pořád nějak lítá, těžce to nesu. Navíc někomu je potřeba pomoci – stát v portále a pořád ukazovat, ať si to poupraví. To je moje obsese.

* Kde jste doma?

Jsem Moravačka z Uherského Hradiště. Mé srdce je stále tam. S přítelem jsme se rozhodli, že z tama budeme vyjíždět. V Praze máme samozřejmě malé zázemí, abychom mohli být kdykoli i tady. Bez toho by to byl život strávený na ubytovnách.

* Spolupracujete s Národním divadlem v Brně, se Slováckým divadlem v Uherském Hradišti, s Národním divadlem moravskoslezským i s mnoha pražskými divadly. Je u kostýmních výtvarníků běžné, že jsou takto rozlítaní?

Ano. Scénograf a kostýmní výtvarník totiž dostává práci, když ho osloví režisér. Režiséři často fluktuují různě po republice a u nás máme tolik divadel, až se zdá, že je skoro nemožné, abychom se všichni uživili, aby do všech chodili diváci. Teď jsem dostala krásnou nabídku na operu v Banské Bystrici a zjistila jsem, že na Slovensku jsou jen tři opery – v Košicích, Banské Bystrici a v Bratislavě. To je úplně jiný pocit. Najednou na sebe všichni strašně vidí. U nás je divadel moc. Operní domy tu jsou i na oblastních divadlech. V době vzniku měly své opodstatnění – a to trvá. Dnešní legislativa a vůbec financování divadel je tak podceněné! Jedním z příkladů je současná situace operního souboru v Opavě. To mě opravdu mrzí.

* Jak štědré bývají v divadlech rozpočty na kostýmy a scénu?

Je to bída. Největší odměnou je pracovat v Národním divadle, protože tam jsou rozpočty zcela jiné než v menších divadlech. Třeba Městská divadla pražská jsou na tom s rozpočty velice pěkně, ale pak jsou jiná pražská divadla – a tam už to jde hodně dolů. No a pak jsou dokonce divadla, kde na scénu a kostýmy dostanete takovou částku, že... (mávně rukou) Přitom musíte vše vymyslet tak, aby divák nepoznal, že na to bylo málo peněz.

* Letos vás čeká hned několik premiér. Jak to všechno zvládáte, když nosíte v hlavě scénografii a kostýmy pro tolik postav?

Od loňského září jsem dokonce měla premiéru každý měsíc. (směje se) S tím souvisí i to, že se teď sice usmívám, ale uvnitř mám úplně chaos. Jsem unavená, a tak jsem se rozhodla, že teď opravdu trošku uberu. Někdy je to složité. V hlavě mi souběžně jedou i čtyři inscenace. Často představení řeším i se scénou – jak já říkám, od prvního hřebíku po poslední gatky. Náročné to bývá s logistikou. Musím se rozhodnout, jakou inscenaci budu zrovna řešit. Pořád se ale snažím žádné představení nešdit. Nikdy jsem neměla dva generálové týdny souběžně. To profesionál neudělá.

* Na jaká představení s vašimi kostýmy a scénou se letos můžeme těšit?

Zmíním alespoň ty nejbližší. Teď je v generálovém týdnu Ztracený ráj (Zpráva o člověku) ze 17. století od básníka Johna Miltona. Je to velmi těžké téma. Na představení si troufl Dodo Gombár v Městském divadle Brno. Připravovala jsem scénu a kostýmy jako celek, což je pro mě vždy odměna, když mohu dělat celou výpravu. A pak mě čeká opera Turandot pro Štátní operu v Banské Bystrici.

* Se slovenským návrhářem Borisem Hanečkou jste si to tedy pěkně prohodili. Jeho Turandot pro Národní divadlo v Praze měl premiéru v lednu.

Ano. Boris měl možnost se toho nebát a udělat si kostýmy po svém. Z materiálů, ze kterých se dobře tvaruje. Myslím si, že to dopadlo dobře, i když se čekalo, že to bude zdobnější.

* Recenze jsou ke kostýmům od Hanečky poměrně neúprosné. Prý se předvádí a celkově je toho až příliš.

Také jsem to četla, ale já si to nemyslím. Česká kritika je velmi bolavé téma, divadelníci mi jistě dají za pravdu. Celý tým zvolil jiný koncept a je skvělé, že jim ho divadlo umožnilo. Materiál, se kterým Boris pracoval, vypadá opravdu dobře. Jsou to spíše sítky do kostýmů, ale on už je žádným materiálem nepotahoval. Já to mám podobně v Lazarusovi. Materiál, který by neměl být vidět, jsem použila v případě Dívky na spodničku a vokalistky z něj mají peleríny. V Turandotovi na Slovensku ale řeším trošku jiné zadání i lehké omezení. Divadlo se toho trochu bojí, aby to nebylo, jak se říká „blbě moderní“. (směje se) Kostýmy a scénu tedy budu muset vybalancovat tak, aby to bylo nikoli moderní, ale současné divadlo. Aby divák představení pochopil, a přitom aby to vizuálně stálo za to. Zkrátka aby bylo jasné, že je to divadlo jednadvacátého století.

* Tančíte ještě s Hradišťanem?

Už ne. A velice těžce jsem ten konec nesla. Vydržela jsem tančit dvacet let – a byla to fakt obrovská láska. V Hradišťanu věk nevadil. Jeho vedoucí Ladislava Košíková si dokonce zakládá na různorodé věkové struktuře souboru. Člověk ale v jednu chvíli dospěje do určitého bodu, kdy si řekne,

že už prostě nebude trávit víkendy zkoušením. Chcete svůj čas trávit trochu jinak a věnovat ho někomu jinému.

***

” Při návrhu kostýmů pro muzikál Lazarus jsme hodně vycházeli z filmu Muž, který spadl na Zemi. Strašně se nám líbily ty Bowieho zrzavé vlasy. Jenomže on byl takový android, taková zvláštní postava, že to nešlo překonat. “

” Kostým musí být řádně propracovaný, ba naopak mnohem více, protože musí vydržet jiné pohyby a jiné zacházení, než když si pořizujete oblek do práce nebo večerní šaty na ples. “

” Divadelní kostým je výzva. Musí slušet všem, ne jen rachitické dívce. “

Foto autor| Foto: David Turecký